

KJAK

Laxalús lúsasex lúsavinna IV-V

HÓRALDUR
JOENSEN

SAMANDRÁTTUR

Laksalúsin er ein afturvendandi trupulleiki hjá alivinnuni og avlúsingarevni og strev at beina fyri henni kostar nógvan pening. Umráðandi er at kenna laksalúsalívfrøðina eins og nøringarhátt fyri at kunna finna fram til alternativar týningarhættir. Geislagelding er ikki ókend tøkni í samband við skordýr, men er als ikki roynd í samband við laksalús. Fæst hesin livssøringarháttur at virka kann hann verða til mikið figgjarligt og vinnuligt gagn. Ein fortreyt fyri skjótari menning er eitt figgjarliga sterkt væl samskipað og innovativt granskingarumhvørvið.

Trupulleiki

Laksalúsin, *Lepeophtheirus salmonis*, er ein sonn plága og stór útreiðsla hjá alivinnuni her á landi eins og uttanlands. Fyri stuttum varð nevnt í luftbornu miðlunum, at kostnaðurin av at halda lakslúsini niðri á einum ikki-skaðiligum støði í føroysku alivinnuni er umleið 100 milliónir Dkr árliga. Ein varislig kostnaðarmeting, gjørd í 2010 vísti, at laksalúsatrupulleikin kostar alheimsalivinnuni umleið 2,3 milliardir Dkr um árið. Fleiri avlúsingarevni eru uppfunnin og framleidd, og granskað hefur verið nógv í smittuvandanum frá aliringum til friar fiskavertir og

øvugt. Men higartil er eingin varandi loysn funnin uppá laksalúsatrupulleikan.

Hamskifti jómfrúnnar

Tá tíðin líðir ímóti at jómfrúgvin skal skifta ham, fer hon í lag við at spinna ein tunnan tráð frammarlaga á kroppinum. Hesin tunni tráðurin verður festur í laksin og heldur lúsaparinum føstum meðan hamur jómfrúnnar verður kastaður. Samstundis sum hamurin skrædnar sundur undir hamskiftinum fer kalllúsin nakað framá og tekur við kampi og legg-kjafti um tað líðandi framkomandi nýggja bringuhøvdið á jómfrúnni. Hesin framferðaháttur ger tað møguligt at

skifta ham uttan at sleppa takinum á síni útvaldu. Eftir hamskiftið tekur kalllúsin við øðrum kampi sínum um fjórða kropslíð á jómfrúnni, júst sum í pre-copulatorisku støðuni. Henda tilgond tekur vanliga ein góðan tíma. Undir hamskiftinum savnast fleiri aðrir lúsakallar beint aftan fyri parið at eygleiða og byrja at hevja bringuhøvdið umleið 30 gradir upp frá laksaskræðuni. Bringuhøvdið verður hildið hátt í eini 3 sekund hvørja ferð. Møguliga verða teir lokkaðir til parleikin av evnafrøðiligum atráttar-evnum ella attractantum frá jómfrúnni.

Lúsaparið verður verðandi tengt at laksinum við tunna tráðnum og kundi stundum flóta uppfrá skræðuni í einar 5 minuttir. Tráðurin verður so slitin við at hálað verður í hann úr øllum ættum út frá festinum. Jómfrúgvin gerð sitt til við at hevja bringuhøvdið og harvið hála í tráðin. Eftir at hava stríðst soleiðis í eini fimm korter slitnar tráðurin og strax skundar parið sær at pressa seg niður í móti skræðuni á laksinum. Meðan hetta virksemi fer fram heldur kalllúsin við øðrum kampi fast um fjórða kropslíð á jómfrúnni. Lúsakallar undir upplæring og aðrir dystinlærdir eru framvegis verðandi heilt nær lúsaparinum og eygleiða meðan jómfrúgvin skiftir ham.

Áðrenn sjálf copulatiónin fer fram, koma fram tvey sermerkt atferðarmynstur. Í hinum fyrra atferðamynstrinum gerð paraða kalllúsin

tað, at hon fleiri ferðir hevjar kynsgøgn síni umleið 60 gradir í eini 6 sekund og letur síðani falla aftur. Samstundis sum kynsgøgnini falla móti ryggi jómfrúnnar, kurlar lúsakallurin bringuhøvd sitt um kvennkynskøpini á jómfrúnni samstundis sum hann spjálkar títtfórrur við svimjibeinunum.

Henda atferð verður endurtikin í fleiri tímar. Hitt atferðarmynstrið, ið er nakað sjáldnari, kemur inn ímillum, tá stígur kemur í fyrra atferðarmynstrið. Kallllúsin, haldandi fast um fjórða kropslíð á síni útvaldu, lyftir allan kroppin upp frá makanum í eini 30 sekund, og trýstir seg so bráðdliga fast móti rygginum á ungjómfrúnni. Henda rørslan fær jómfrúnna at flyta seg eitt sindur á laksinum. Undir báðum atferðunum darra kallkynsgøgnini við rættuliga høgum títtføri.

Making og sáðlát

Eftir eitt døgn í pre-copulatoriskari støðu við nýliga hamskiftu jómfrúnni, heldur sjálf copulatiónin fram. Paraða kalllúsin, væl styðjað av øðrum kampi og legg-kjafti, grulvar til síðis yvir kvennkynskøpini niður av rygginum so langt, at parið loksins liggur saman bók móti búi. Liggjandi soleiðis saman byrjar kalllúsin at prika, stinga og kjaftfara, svarandi til at handfara, opini á kvennkynskøpunum við legg-kjaftinum. Kalllúsin hálar síðani kvennskøpini móti sær somikið ógvusliga, at

skapið avskeplast munandi. Nú og tá rættir lúsakallurin legg-kjaftin móti síðuni á kvennskøpunum fyri at hála tey nærri móti búkinum á sær. Millum hesar hendingar lyftir kalllúsin kvennskøpini við legg-kjaftinum fyri at prika og stinga í opini á kvennskøpunum. Eftir hesa viðgerð bendi kalllúsin kynslim sín eini 60 stig upp frá laksinum og slær bráðdliga svimjibeinini móti kynsgøgnunum hjá sær sjálvum og jómfrúnni. Eftir hetta nýtir kalllúsin legg-kjaftin enn einaferða at toga kvennskøpini á jómfrúnni tætt móti sær.

Hetta virksemið verður endurtikið meiri enn 25 ferðir, inntil kalllúsin flytir tvey sáðhylki (spermatophore) yvir á kvennskøpini á ungjómfrúnni. Fyri at kunna gera henda flutning, so strýkur kalllúsin legg-kjaftin frá munnanum á kvennskøpunum fram til fremru búksíðu á kvennskøpunum og lyfti tey eini 45 stig upp frá laksaskræðuni. Síðani hevjar kalllúsin sín egna kynslim og pressar tvey sáðhylki gjøgnum sáðræsurnar. Sáðhylkini verða síðani flutt við øðrum pari av svimjibeinum til opini á kvennskøpunum, eisini kallað tað genitala complexið. Hesin flutningur tekur umleið 2-3 sekund. Hereftir pressar lúsakallurin sáðhylkini einar 15 ferðir við svimjibeinunum móti kvennskøpunum. Eftir hesa tilgongd venda sáðhylkini rætt og liggja í hóskandi støðu. Lúsakallurin hevjar so

Laksalús – Lepeophtheirus salmonis

kvennskøpini enn einaferð, og trummar yvirflatuna á sáðhylkjunum títtført við svimjibeinum í nakrar minuttir. Hesin júst umtalaði sáðhylkisflutningur hefur bara verið sæddur fara fram millum fullvaksna kalllús og nýliga hamskifta jómfrú. Allar jómfrúnnar, sum høvdu fingið umtalaðu genitalu trummuviðgerð, vórðu kannaðar, og vísti tað seg at sáðhylkini vórðu tømd inn í kvennskøpini.

Etir mestsum lokið verk flytir kalllúsin ella lúsakallurin seg síðuvegis yvir kvennskøpini og leggur seg í eina eftir-makingarstøðu ella post-copulara støðu, ið er meinlík unda-makingarstøðuni ella tí pre-copularu støðuni. Sjálf makingin, copulatiónin, tekur í meðal umleið 7 minuttir. Lúsakallurin nýtir hesa post-copularu støðu til at trýsta tey ljósu sáðhylkini fast móti kvennskøpunum í nakrar minuttir. Lívrunna límið kring sáðhylkini myrknar og tey gerðast minni ásýnilig við tíðini. Eftir hesa sáðhylkislitbroyting glíður kalllúsin spakuliga aftureftir av aftur kvennskøpum jómfrúnnar og fer endaliga frá henni, eftir at hava ligið í góðar triggjar tímar í eftirmakingarstøð

Framhald

LÝSINGARTORGID

Arbeiði					
El og vvs arbeiði Alt arbeiðid innan rør og el verður gjørt. 223314 ella 226440	KAMAR TIL LEIGU Kamar til leigu í Eysturbyin, Essálag 260196	Stór íbúð mitt í Havn 140m², 4 kømur + vaskirúm, køkur stova í einum 212345	AÐALFUNDUR Frá Eldraf.Nón Saltangará. Árligi aðalfundurin verður í hølum felagsins, týsdagin 5 mars, kl 19,30 Skrá sambært lóg felagsins. Heilsan nevndin	Páskareggjatombola PÁSKAREGGJATOMBOLA við uml 500 páskareggum, verður í Glæmuni í Kvívík sunnudagin 3 mars kl 16. Kaffi og køkur til sølu. KFUM skótarnir í Kvívík	
Bingo	EB/Streymur Bingo Bingo verður við Margáir mánakvøldið 18. februar . kl. 19 EB-STREYMUR	Hús / íbúð ynskist til leigu í Tórshavn Par ynskir hús til leigu í Tórshavn, helst nýtt og tætt við miðbýin. Vit hugsa um 8000-10000 um mánan. Helst skjótast gjørligt 239614	Til leigu Kamar til leigu á Hoyvíksvegnum, við atgongd til køk, bað og vaskimaskinu 211208		
Býli í Føroyum	Hús til leigu í miðbýnum Nýistandgjørd hús í miðbýnum til leigu. Miðhædd: Inngongd, køkur, stovu og trappuupp gongd. Onnur hædd: hjúnarkamar, 2 barnakømur, toilet/bað og gangur 220660	Hugnalig íbúð mitt í Havn Køkur, stova, 1 kamar, baðirúm og gangur. Íbúðin er 44 fermetrar og atgongd er til vaskimaskinu og turkitrumlu. 4500 kr. + el (ca. 230 kr.) 289669	Nýtt heim ynskist Ektaður Cairn Terriari við ættartalvu (4 ár) og sterilisrað føroysk ketta (5 ár). Vegna ovurviðkvæmi í familjuni, mugu vit hava eitt nýtt heim. 229252	Út- & Sjónvarp LEIGA FLATSKERM SO HEVUR TÚ ALTÍÐ EITT TÓL SUM VIRKAR.ÓKEYPIS TÆNASTA OG ÚTKOYRING.EINKI DEPOSITUM. RADIOVERKSTAÐIÐ TLF 251160	Týðing av leiki úr donskum til føroyskt Søkt verður fólki at týða leik úr donskum til føroyskt. tlf. 268296 268296
	Stór, ljós og góð íbúð í vesturbýnum í Havn til leigu. 2 stovur, 3 kømur, altan, vaskikjallari, hjallur. Við blindveg nær miðbýnum og góðum útsýni. 21 79 42	Íbúð í Hoyvík til sølu Íbúð (veghædd) í Maritugøtu,Hoyvík, til sølu. Ring 221268	Fundir Aðalfundur hjá Hjartafelagnum Aðalfundur verður í MBF húsinum týsdagin 19 mars kl.19:00. Skrá sambært lógum felagsins.Rudi Kollslíð,hjartalækni hevur fyrilestur um Hjartasvíkjan. 313422-213422	Ymiskt Maskinbindi treff Um áhugi er, verður maskinbindi treff í Kvívík vikuskifti 8. og 9. mars. Byrja verður kl 19 fríggjakvøldi og kl 10 leygamorguni. Kostnaður 100 kr. At hava við lampu, okkurt pálegg ella kaku og tað góða lagi. Tekning við at ringja og skriva hvat tit hava við. Tlf 227701	